

TĂMĂȘEȘTI

- Note de teren -

*Microeseurile de față sunt produse în contextul participării unei echipe de studenți sociologi la o cercetare de teren în satul Tămășești, luat ca reprezentativ (teoretic) pentru un proces **generalizat** în România (și nu numai), și anume îmbătrânirea populației rurale. Media de vârstă a locuitorilor din Tămășești este în jur de 65 de ani, iar dacă în anii '70 exista și școală generală, în prezent există un singur copil de vârstă școlară, care face 5 km dus-întors ca elev în comuna vecină.*

Cercetarea în speță, condusă de profesorul Petru Iluț (originar din Tămășești), încearcă să descifreze mecanisme și efecte ale respectivului proces (în particular schimbul de bunuri și servicii între familia vârstnică de la sat și cea matură de la oraș), mimând pe productivitatea combinării metodelor cantitative cu cele calitative. Ca un prolog la o analiză detaliată a rezultatelor obținute în cadrul acestui studiu, considerăm că prezentarea impresiilor câtorva dintre membrii echipei este o provocare la un posibil „dialog pe coordonate calitative” și, totodată, un bun prilej de reflecție asupra necesității diversificării strategiilor metodologice ale muncii de teren.

Una dintre cele mai interesante experiențe pe care le-am avut în decursul acestui an a fost și practica realizată alături de profesorul Iluț în satul Tămășești, județul Maramureș.

Scopul acestei practici a fost căutarea unor date prin intermediul cărora să se explice situația dificilă actuală a unei localități care în trecut era în plină dezvoltare.

În decursul câtorva zile ani reușit să intrăm în contact cu locuitorii satului, să vorbim cu ei, aflându-le povestea vieții, modul în care trăiesc, situația materială și relațiile pe care le au cu ceilalți săteni. În discuțiile avute cu sătenii am aflat că în trecut acest sat se bucura de o situație înfloritoare însă destinul acestor oameni s-a modificat odată cu izbucnirea războiului și apariția partidului comunist la conducerea țării.

Numeroși săteni au mărturisit că au participat la luptele celui de-al doilea război mondial și numeroase femei au mărturisit că au rămas văduve în urma aceleiași conflagrații.

Marea dramă a satului a fost însă ca de altfel în majoritatea satelor, venirea comuniștilor la putere și măsurile dezastruoase luate de aceștia, care au culminat cu fenomenul colectivizării. Averile sătenilor dobândite prin muncă au fost confiscate, iar împotriva oamenilor s-a dus o politică de șantaj și terorizare.

Infrastructura satului a rămas nemodificată deoarece se dorea dispariția acestor localități din societatea comunistă. Toate acestea au determinat procesul de emigrare în masă la oraș a tinerilor, atrași de un loc de muncă stabil și de condiții de viață mai confortabile.

Actualmente, după revoluție, țăranii și-au recăpătat proprietățile însă acest lucru nu a rezolvat multe deoarece populația satului e îmbătrânită și se găsește astfel în imposibilitatea de a lucra eficient pământul, lucru cauzat și de lipsa unei tehnologii corespunzătoare. Pușinii tineri aflați încă în sat sunt dezamăgiți de lipsa unei școli sau a unui centru medical în localitate și consideră că odată cu nașterea unor copii se va impune părăsirea satului.

Prima senzație avută în acest sat a fost frumusețea peisajului, bunătatea locuitorilor, ospitalitatea acestora însă mi-a rămas și sentimentul trist când am constatat că acest sat e practic în doliu continuu deoarece la multe case e afișat un steag negru care arată că satul s-a împușinat cu încă o persoană.

În curând majoritatea bătrânilor vor pleca spre locul de veci, tinerii vor pleca la oraș, iar satul va rămâne al nimănui. Poate în douăzeci de ani pe aceste meleaguri nu se vor mai auzi cântecul păsărilor, lătratul câinilor sau clopotele vacilor. Poate totuși satul va supraviețui cum a făcut-o de peste șase sute de ani. Însă deocamdată clopotele bisericii anunță mai curând despărțirea de comunitate a unui alt suflet.

Mihai Cucerzan, Sociologie I

Primul meu contact cu socialul din perspectiva de viitor sociolog a avut loc în urma cu o săptămână, când am efectuat o cercetare - constând în aplicare de chestionare și realizare de interviuri calitative nestructurate - în satul Tămășești, județul Maramureș. Prima impresie asupra satului a fost cea dată de aspectul general - am găsit un sat îmbătrânit, aproape lipsit de viață. Un sat cu o uliță veche și dărăpănată, cu case bătrânești, multe din ele cu doliu la poartă, aproape jumătate din ele părăsite. Dintre acestea, multe nelocuite de ani de zile, foarte puține păstrând încă un aspect îngrijit. Văzut în cursul săptămânii, satul pare a fi mort: ore în șir nu vezi oameni pe stradă, fiecare e preocupat de propria gospodărie sau plecat la câmp. Nici un zgomot, nici o mișcare: satul este locuit doar de oameni în vârstă, media fiind peste 60 ani.

Copiii lor, nepoții locuiesc cu toții la oraș și chiar și mulți din cei care odată au trăit aici, și-au părăsit casele și au plecat să caute o viață mai bună. În timpul săptămânii, satul este ca un fel de fortăreață, o comunitate a cărei viață se desfășoară strict în interiorul granițelor stabilite: munca în gospodărie sau la câmp este singura activitate, orice relație stabilită vizând exclusiv spațiul vital - până și economia este închisă. La sfârșit de săptămână,

în schimb, satul întinerește brusc : străzile altminteri pustii sunt străbătute de mașini, glasuri de copii învie atmosfera amorțită - copiii și nepoții își vizitează părinții, respectiv bunicii, motiv de mare bucurie în sat.

Este foarte interesant de urmărit transformarea subită a micii comunități rurale la sfârșit de săptămână, faptul că, în ciuda evoluției, satul rămâne păstrător de tradiții și obiceiuri . Cele două zile de odihnă, dar mai ales duminica, sunt respectate cu sfințenie - nimeni nu lucrează și acest fapt este un foarte bun mijloc de facilitare a comunicării. Majoritatea sătenilor merg la biserică - fie ea penticostală sau ortodoxă - prilej de întâlnire și conversație. Prânzul îi reunește pe membrii gospodăriei în jurul aceleiași mese, iar după-amiaza îi găsește întotdeauna stând de vorbă cu vecinii sau prietenii. Atmosfera este caldă, pună de voie bună - radical schimbată față de zilele anterioare. Ceea ce m-a frapat însă este lipsa de comunicare și a unui stimulent care să ducă la creșterea speranței de viață. În ciuda aparențelor, oamenii din Tămășești sunt prea puțin uniți, nu există efectiv o linie de interes comună, o autoritate care să-i reunească pe toți și să-i direcționeze în același sens

Vârsta înaintată a sătenilor și-a pus amprenta asupra concepțiilor acestora: faptul că nu există o școală, că biserica împarte și ea comunitatea, că medicul și primarul se află în altă localitate - a determinat lipsa de interes a sătenilor. Martori ai delăsării, având copiii la oraș, la casele lor, oamenii din Tămășești par că nu mai așteaptă decât chemarea divină. Nimic altceva nu-i preocupa decât în măsura în care îi afectează pe copiii lor. Pe ei, efectiv nimic. Nici măcar cercetarea desfășurată în sat nu a stârnit un real interes decât celor direct implicați. Au răspuns într-adevăr întrebărilor noastre ca niște școlari cumiți, disciplinați. Au fost amabili și binevoitori, ba chiar curioși uneori. Dar n-am simțit nici un moment un interes real, dorința de implicare. Ca și cum pe ei oricum nu i-ar mai interesa ...

Roxana Havrici, Sociologie I

Aproape că este greu de imaginat ca doar la câțiva kilometri de tumultul orașului poate să existe o oază de liniște și de frumusețe. Satul Tămășești, situat între Baia Mare și Cehu Silvaniei este un astfel de loc. Sentimentul care te încearcă aici este de rupere de lume și evadare în trecut pentru că este greu de imaginat că dezvoltarea uluitoare a științei și tehnicii nu a schimbat aceste locuri. Satul Tămășești este o comunitate izolată având puține legături cu exteriorul și aceasta din cauza condiției proaste a drumurilor și a lipsei-mijloacelor de transport. Alte sate învecinate deși au mai puține resurse-materiale s-au dezvoltat și aceasta din cauza unor relații mai intense cu exteriorul.

Fenomenul cu care se confruntă această comunitate, ca o rezultantă a acestor factori este îmbătrânirea. Copiii au plecat la oraș și refuză să se întoarcă într-un loc în care nu există nici măcar școală. Se întorc acasă doar cei care au ieșit la pensie în oraș și vin la țară pentru a-și ajuta copiii rămași la oraș sau pentru a duce un trai mai sănătos. Se asigură astfel continuitatea vieții satului dar nu pe termen lung și am putea vorbi în acest sens de o "supraviețuire" a satului.

Tămășești este o comunitate tradițională, în familiile de aici se poate observa foarte bine diferența de gender - bărbatul este capul familiei, cel care asigură suportul material al familiei, iar femeia este cea care trebuie să se ocupe de casă și familie. Acum, la bătrânețe, când bărbatul nu mai poate asigura familiei alta sursă de venit în afară de pensie, femeile sunt cele active în gospodărie.

În general, oamenii au încredere unii în alții dar trebuie să remarcăm că bătrânii au mai multă încredere decât cei mai tineri și aceasta din cauza unei experiențe comune mai îndelungate sau poate pentru că își dau seama că ajutorul imediat vine de la vecini, de la cei din proximitatea spațială. Oamenii au încredere în valorile și instituțiile tradiționale precum biserica sau școala dar sunt reticenți atunci când acestea sunt conduse de oameni noi. De exemplu, față de preotul tânăr din sat oamenii sunt mai rezervați și spun că au avut mai mare încredere în fostul preot de care îi leagă experiența vieții în comun. Tradiționalul este evident și în relațiile informate dintre oameni și în existența unei ierarhii informate pe care oamenii o respectă și căreia îi acordă mai multă încredere decât conducerii formale. Prestigiul social este dobândit prin experiența de viață, dar și prin suportul material.

Cristina Iisei, Sociologie II

Satul Tămășești și oamenii acestuia au reprezentat o experiență inedită pentru mine. A fost prima dată când am interacționat atât de direct cu fenomenul straniu, dar din ce în ce mai frecvent al dispariției satelor. Satul Tămășești poate fi considerat o concretizare elocventă a fenomenului, având în vedere că persoanele sub 50 de ani și mai ales copiii sunt « specii pe cale de dispariție » ; aproape un sfert din totalul caselor(dacă nu chiar mai multe) sunt case părăsite cu desăvârșire. Foarte rar se mai pot găsi și gospodăriile unde nu mai locuiește nimeni, dar care sunt îngrijite periodic de copiii plecați la oraș. Realitatea crudă a satului este conștientizată aproape de toți, și nu doar conștientizată, ci și acceptată cu convingerea celor care se gândesc mai întâi la binele copiilor și apoi la binele colectivității: bătrânii cu urmași nici măcar nu concep ideea ca tinerii să revină în sat (decât poate « dacă-i bai mare acolo »); și-i doresc alături și totuși sunt conștienți de lipsa condițiilor (nu există o

școală, un drum cât de cât acceptabil, un medic al localității, un mijloc de transport în comun până în Ariniș măcar) și de faptul că viața-i mult mai grea, «nu se merită munca». Chiar și așa totuși, din vorbele lor, din atitudinea afișată străinilor cu oarecare reținere, răzbate amărăciunea generată de neputința de a lăsa «agoniseala de-o viață » celor dragi. Poziția adoptată este una paradoxală; se plâng că nu-și mai pot lucra pământurile «nu apuc a-l vedea, apăi a-l lucra» și că nici nu mai au pentru cine să se ostenească prea mult, dar nici nu cred că ar fi bine ca tinerii să revină în sat.

Am observat de asemenea un soi de dezinteres vis-a-vis de starea efectivă a întregului sat. Nu la nivel de vorbe (verbal toți știu să formuleze clar problemele, să dea soluții), ci la nivel de acțiune. De exemplu, drumul de țară inundat, pe care toată lumea înota în noroi și apă, nu a fost nici măcar îmbunătățit cu o scândură sau o roabă de nisip, la vreo poartă, pe toată perioada ploilor, deși toată lumea aproape s-a plâns de starea proastă a acestuia. În plus, deși este un sat relativ mic (până la 180 de case), care s-a dezvoltat de fapt doar din două clanuri (deci mulți sunt rude unii cu alții), oamenii nu par să comunice foarte bine între ei și nici nu manifestă interes pentru ideea de asociere în orice gen de activitate (inclusiv agricole). Se pare că fiecare este preocupat de propria-i gospodărie, de obținerea strictului necesar. Chiar dacă rămâne pământul nelucrat, cui îi pasă ? din moment ce nu este și nici nu va fi cine să se folosească de pe urma lui. Lipsește așadar o motivație intrinsecă autentică. Mai mult, nu există nici evenimente care să alimenteze contactul social. Târgul de la Ariniș, care ține loc de așa ceva, face excepție. Cu ironie, am putea face constatarea că este excepția ce întărește regula . În acest context al penuriei situațiilor ce creează contact social, satul nu mai are cum sa funcționeze ca o comunitate. Această realitate este întărită și de faptul că ortodocșii din Tămășești nu au deloc încredere în autoritatea preotului (este prea tânăr, nu este născut prin zonă, deci este « venetic »), în autoritatea primarului; de asemenea, există și mulți penticostali și martori ai lui Iehova, care formează oarecum niște « comunități în comunitate ».

Viitorul Tămășeștilor este oarecum previzibil. Va fi în continuare un sat îmbătrânit dacă tinerii nu vor putea fi atrași înapoi prin crearea de condiții; după un timp probabil că va dispărea cu totul. Dar satul nu este nici măcar în stare să-i păstreze pe pușinii tineri întorși, ce să mai vorbim atunci de creșterea numărului acestora ?!

Teodora Fedeleș, Sociologie II

Din inima Transilvaniei iei un tren spre nord, spre Baia Mare, cobori la Ulmeni și mergi în goana mașinii vreo 20 de minute. Locul unde ajungi se numește Tămășești. E un sat cu câteva zeci de "fumuri", adică de

gospodăriei. Așa spun țăranii, dar ulițele satului sunt pustii. De prea mulți ani, spun bătrânii, adică marea majoritate a sătenilor, Tămășeștiul nu a mai avut o horă. Tinerii sunt scumpi la vedere. Fiind vacanță, satul pare deja mai întinerit. Prima impresie pe care ți-o lasă, atunci când mergi să îl colinzi, este aceea de pustiu. Multe case sunt părăsite, lăsate în paragină. Fie proprietarii au plecat la oraș, fie copiii lor, după moartea părinților au "uitat" să mai vină pe acasă. Pentru săteni aceasta este imaginea viitorului. Cu lacrimi în ochi, dar conștienți că nu există o altă cale, ei se așteaptă ca, odată cu moartea lor, gospodăria să dispară. Își iubesc prea mult copiii ca să știe că la oraș, acolo unde din truda lor aceștia se bucură de confortul unui apartament, lor le va fi mult mai bine decât la țară, la munca câmpului.

Nu mai există speranță pentru acești țărani. Ajutați mai mult sau mai puțin de copii, ei continuă să se trezească în zorii zilei, să meargă la munca câmpului, să trebăluiască prin curte, să aibă grijă de animale.

Chiar dacă printre vecinii de casă sau printre consăteni fiecare are rude, satul nu pare a fi o mare familie. Oamenilor le lipsește încrederea în oameni. Sunt izolați ca sat și ca gospodărie. Soțul și soția își împart între ei munca, bucuriile și necazurile. Mai există câte un vecin sau o rudă mai apropiată, cu care discută pe prispa casei și asta doar când este timp, când animalele sunt hrănite, fânul este cosit, sau când vremea nu îi lasă să își vadă de treburi. După o ploaie de câteva zile, drumul devine un șanț de noroi și apă greu de străbătut.

Pentru ce mai muncesc acești țărani, de ce nu au plecat la copii, la oraș? Părintele este la fel peste tot. Dacă un litru de lapte, o brânză și câteva ouă le ușurează viața urmașilor lor, atunci merită munca. În al doilea rând, pentru țăranul din Tămășești, orașul înseamnă calvar. Un sătean spunea că, după câteva zile la oraș se simte ca după o nuntă. Abia așteaptă să vină acasă să se odihnească. Așa și este. Liniștea domnește pretutindeni, de parcă timpul a uitat să mai treacă pe ulițele satului.

Senzația pe care ți-o lasă Tămășeștiul este aceea că te afli în fața unui fenomen istoric pe care nu îl poți stopa. Părăsești satul cu gândul că peste 20 de ani acest loc va fi un cimitir părăsit de amintiri și istorie.

Ca să pleci nu trebuie decât să mergi în goana mașinii vreo 20 de minute, să te urci într-un tren de la Ulmeni și în câteva ore forfota orașului te obligă să uiți. ce ai văzut și trăit în Tămășești. O ultimă întrebare îți mai pui totuși: câte sate românești trăiesc soarta Tămășeștiului? Ochii a câtor țărani români lăcrimează la gândul zilei de mâine? Dar pământurile? Cine le va mai lucra? Sunt întrebări la care este greu să le găsești un răspuns. Poate doar Timpul...